

BENDRINĖS KALBOS SAMPRATA LIETUVOS RESPUBLIKOS
TEISĖS AKTUOSE IR KALBOS POLITIKOS KONTEKSTE

Santrauka

Straipsnyje keliamas klausimas, ar kalbotyros terminai, nusakantys kalbos statusą ir esmines vartosenos charakteristikas, patekę į teisės aktus ir kitus kalbos politikos dokumentus, yra aiškūs ir vienareikšmiai, ar teisės aktų rengėjų ir visuomenės vienodai suprantami. Straipsnio tikslas – aptarti teisės aktuose ir kalbos politikos dokumentuose vartojamų terminų, sudaromų su gimininiu žodžiu *kalba*, sistemą, sklaidos ir vartojimo ypatumus. Daug dėmesio skiriama termino *bendrinė kalba* sampratai, funkcionalumui ir vartojimo kontekstui. Apžvelgiamos įvairiuose šaltiniuose (terminų žodynuose, Lietuvos Respublikos terminų banke) teikiamos šio termino apibrėžtys, aptariami santykiai su kitomis kalbos statusą ir funkcijas nusakančiomis sąvokomis.

Termino *bendrinė kalba* autorius Pranas Skardžius išskyrė du sąvokos požymius: 1) komunikacinis, arba visuotinės vartosenos, požymis bendrinę kalbą, kaip kalbos atmainą, atskiria nuo visų kitų kalbos atmainų; 2) kodifikacinis, arba taisyklingumo, požymis pabrėžia bendrinės kalbos norminį pobūdį. Skardžiaus pasiūlytos bendrinės kalbos apibrėžties dvinariškumas, tik labiau pabrėžiant kurį vieną iš dviejų požymių, išlaikomas ir vėlesniuose šaltiniuose: terminų žodynuose, enciklopedijose. Valstybinės kalbos įstatyme *bendrinės kalbos* terminas visai nevartojamas, taigi išvengiama ir šios sąvokos ambivalentiškumo. Kituose teisės aktuose, nurodant norminę kalbą, dažniausiai renkama aiškesnė ir konkretesnė įvardijimą *taisyklinga lietuvių kalba*, tiksliau atitinkantį kodifikacinį bendrinės kalbos sampratos požymį.

Lietuvoje kol kas nėra prigijęs *standartinės kalbos* terminas, tačiau vis aktyvėja diskusijos, koks yra standartinės ir bendrinės kalbos sąvokų santykis, ar reikia atskirti kodifikuotą kalbą nuo visuotinai vartojamos kalbos atmainos. Abiem aspektais vartojamo termino *bendrinė kalba* dualizmas gali būti kliūtis komunikuoti. Siūlomi keli sprendimai: priimti siūlomą *standartinės kalbos* terminą, verstis aprašomaisiais žodžių junginiais ar šiam tikslui pritaikyti rečiau vartojamą *norminės kalbos (kalbos normos)* sąvoką.

ESMINIAI ŽODŽIAI: valstybinė kalba, kalbos politika, bendrinė kalba, standartinė kalba, kalbos taisyklingumas.

DAIVA VAIŠNIENĖ
Lietuvos edukologijos universitetas
Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
daiva.vaisniene@leu.lt